

РЕЦЕНЗИЯ

На дисертация на тема:

"КОНСТИТУИРАНЕ НА ХИМЕРНАТА ГРУПА КАТО ДЕВИАНТНА СУБКУЛТУРА С КРИМИНОГЕНЕН ПОТЕНЦИАЛ"

Автор: Рая Стефанова Димитрова,
докторант към Катедра „Социална педагогика на Факултет
„Педагогика“ при ЮЗУ „Неофит Рилски“,
Професионално направление 1.2. Педагогика
Научна специалност „Теория на възпитанието и
дидактика“ (Социална педагогика)

Научен ръководител: доц. д-р Николай Цанков

1. Данни за дисертанта.

Рая Стефанова Димитрова е родена на 13.02.1982г. Завършила е Социална педагогика в ЮЗУ, а след това е придобила две магистърски степени към същия ВУЗ – Образователен мениджмънт, Криминална психология. Покрила е няколко нива по Позитивна терапия, както и множество специализации като курсове, квалификации и от 2017 г. е докторант в Катедра „Педагогика“, като е и хоноруван преподавател към Педагогическия факултет. Работила е като възпитател в ЦНСТ – Дрен, в община Перник в „Комплекс за социални услуги – Посока семейство“ – Център за ранна интервенция, в същата община директна социална работа с възрастни хора с увреждания. Тя е и психолог в социална услуга за ранна превенция на уврежданията, водила е семинарни занятия по учебната дисциплина „Социалнопедагогическа работа с лица с агресивно и зависимо поведение“. . Ползва английски език, притежава умения за работа в екип, мениджърски умения и умения за работа по проекти. Членува в престижни организации. Трудовата биография и обучението на докторантката бележат последователност, професионализъм и целенасоченост.

2. Данни за докторантурата.

От получената документация на Рая Димитрова, докторант към Катедра „Педагогика“ на ЮЗУ, заявявам, че предложените за рецензиране документи са прецизно изготвени и по процедурата не се констатира нарушения, съгласно Нормативната база за придобиване на научни степени в Р България и във юзу и е изпълнила заложените дейности в ИУП. Покрити са минималните изисквания по наукометричните показатели за докторанти в България. Обученията, през които е преминала докторантката, са над 20, като по-значимите от тях са свързани с различни страни от психо-социалната работа, Позитивна терапия и др. Това свидетелства за завидна активност и ангажираност към проблемите на деца и семейства в риск /в нужда/.

3. Данни за дисертацията и автореферата.

Актуалността на темата е неоспорима. Проблемите, свързани със субкултурата на юношите и младежите, с техните девиантни прояви и агресивно поведение, което в последните десетилетия нараства като обем, организираност, като прояви на жестокост и като незачитане на моралните и нравствените правила в обществото. Изучаването на химерните групи с девиантна насоченост, както и елементите, компонентите на младежката субкултура са предпоставка за ограничаване на тези поведенчески прояви, както и вариант за повлияване на поведението към социални и просоциални явления. Ориентацията към двата проблемни възрастови периоди е обяснима от гледна точка на психологическата структура на личността на юношите и младежите, нарастващото влияние на социалното обкръжение и намаляващото въздействие на семейната среда.

Мотивацията за избора на темата е продиктувана от непосредствените наблюдения и анализи на докторантката към гореизложените проблемни области, а социалната значимост и актуалност,

тя определя като възможност за коригиране на поведенческия репертоар на един по-ранен етап в развитието, който ще бъде своеобразен стопер на бъдещи девиантни прояви.

Дисертационният труд е в обем на 224 страници. В структурно отношение се състои от увод, три логически глави, заключение, препоръки, литература и приложения. Основният текст на дисертацията е 206 страници, 12 страници литература, 3 приложения. Трудът съдържа 18 таблици, 18 диаграми, 13 фигури и 5 графики. Използваната литература включва общо 231 заглавия, релевантни на избраната проблематика, като 107 са на кирилица, а 124 на латиница. В съдържателно отношение текстът е структуриран според изискванията за такъв тип научна разработка, налице са всички компоненти на едно добре оформено и изпълнено изследване, което е достатъчно представително като извадка, като подбор на инструментариум и с изключително богата психологическа и социалнопедагогическа обоснованост.

В увода Рая Димитрова е заложила актуалността на проблема, социалната му значимост и мотивацията за избор на темата, като прецизно са формулирани целта, задачите, предмета и обекта, хипотезата на научното проучване. Още в увода се виждат етапите на теоретико-практическата разработка, ясно и конкретно формулирани и разписани като последователност и датирани във времето.

В първа глава: „**МЛАДЕЖКИ СУБКУЛТУРИ-КОНСТИТУИРАНЕ И ПРОФИЛИ**“, се откроява умението на докторантката да си работи с теоретичен масив от данни, умело да го анализира, да формулира ясни обобщения след всяка подглава и да извлича значимото от научния текст. Подробно са представени дефинитивните характеристики на младежката субкултура, като докторантката се позовава на водещи теории в това направление, представяйки ни обстоен исторически анализ на произхода и

ролята на субкултурата, последователно анализирайки видовете младежки субкултури. Търсената взаимовръзка между субкултура и социализация се явява основна принципна позиция на авторката, която се доразвива от определянето на значението на химерната група за младите хора като един от основните механизми и социализиращи фактори за сформирването на юношата и младежа. Поставянето на този проблем в контекста на постмодерното общество позволява да се очертаят съвременните измерения на влиянието на социалните групи върху личностното развитие. Разкрита е и динамиката на химерната група, от една страна, като естествено развитие на която и да е социална група, а от друга страна – тази динамика е пречупена през спецификите на неформалността, от трета страна – характеризирана като девиантна и не на последно място – като ролево търсене на идентичността на юношата и младежа. Като цяло, идеята за преминаването от юношеска към младежка група с девиантна насоченост, приветствам, тъй като тези периоди много трудно могат да бъдат самостоятелно открити, тъй като те имат условен характер в съвременното общество.

Втората глава: **„ХИМЕРНАТА ГРУПА КАТО ДЕВИАНТНА СУБКУЛТУРА”** логически ни води към по-тясно ориентираните проблеми - съдържателен и структурен анализ на химерната младежка група като девиантна структура. Доброто впечатление от развитите аналитични способности на докторантката проличава и тук – много прецизно боравене с научен текст, коректно позоваване на литературата и ползване само на онези литературни източници, които подкрепят авторовите разсъждения. Интерпретирани са нормативни документи, и доклади на ЦКБППМН, като на тяхна основа, Рая Димитрова стига до формулиране на факторите, които са определящи за сформирването и проявленията на химерните групи с асоциална насоченост, а именно – фактори, свързани с приятелската среда, с училището, с липсата на ангажираност в училищна и извънучилищна

среда, с криминогенния характер на семейството, с негативната роля на отрицателните подкрепления във възрастовия период. За да бъде коректна, докторантката не разглежда противообществените прояви на юношите и младежите, единствено и само като извършители на такива, а и като потърпевши, като жертви – пряко пострадали от агресията и насилието и непряко – включени в подобни групи, поради въвличане, поради криминално обкръжение и т.н. Поставянето на химерните младежки групи с девиантно поведение в контекста на престъпните групировки в страната е удачно решение на Р.Димитрова, тъй като това се явява един от важните компоненти при функционирането на младежката субкултура, именно усещането, че си част от една много по-влиятелна, значима и голяма общност.

Третата глава: „**МЕХАНИЗМИ НА КОНСТИТУИРАНЕ НА ХИМЕРНАТА ГРУПА КАТО СУБКУЛТУРА С КРИМИНОГЕНЕН ПОТЕНЦИАЛ (ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ)**” представлява отлично планирано, реализирано и анализирано изследване, в което точността, прецизността на формулираните компоненти на изследователската програма позволяват да се направят социално значими изводи и препоръки. В духа на най-добрите практики на емпиричното изследване, като обем, обективност и презентативност на резултатите, докторантката е подбрала адекватен инструментариум, а статистическите методи на обработка на данни, поетапното анализиране на издигнатите допускания, свидетелстват за високо развити умения за интерпретиране на данни и обобщаването им. Изследваните лица са достатъчно като брой и обхват – от ученици от гимназиален етап, от деца, настанени във ВУИ и от юноши в ПД „Бойчиновци“, както и 49 експерти от различни институции, ангажирани с проблемите на юноши с девиантни прояви позволяват да се разкрие достатъчно подробна картина на изследваното явление. Графичното и табличното илюстриране на данните допълват текстовия масив и

визуализират авторовите виждания. Конструираният модел за социалнопедагогическа работа за превенция на девиантното поведение при младите хора е естествено продължение на търсенията на докторантката във визираното от нея изследователско поле. Добро впечатление прави и фактът, че в този модел е добре дефинирана ролята на всички актьори в сценария на младежката субкултура при девиантните химерни групи.

Заклучението и изводите е стегнато, информативно, в достатъчна степен обобщаващо и аналитично, като в съкратен вид представя изводите, обобщенията и препоръките на автора към научния и практически подход при психо-социалната и социалнопедагогическата работа с юноши и младежи с девиантни прояви.

Авторефератът съответства на дисертационната разработка и в синтезиран вид презентира основните моменти от съдържанието на дисертацията.

4. Научни приноси.

Формулираните от докторантката приноси за дисертационния труд приемам напълно и коментирам по следния начин:

1. Теоретико-научни приноси:

1. Систематизирани са и са научно аргументирани основни теоретични социално-психологични и педагогически обяснителни модели за същността и разбирането на явленията, свързани с химерната група като девиантна субкултура.

2. Разкрити са факторите за превръщането на личността на младите хора в част от криминалния контингент на страната, като част от престъпните групировки, като е подчертана ролята не само на факторите

от близкото обкръжение, но и някои решаващи детерминанти на макроравнище.

3. Дефинирани са параметрите на химерната група в юношеска и младежка възраст като девиантна субкултура с криминогенен потенциал, което бих определил като първото в страната с такава формулировка.

II. Практико-приложни приноси:

1. Проведеното емпирично изследване се отличава със системност, комплексност, отличен подбор на инструментариум и представлява добре реализирано и анализирано проучване, което е с висока готовност за приложимост в практиката.

2. Създаден е модел за превенция на попадането в рискова ситуация при младите хора, както и превенция на риска от рецидив на повторни девиантни и деликвентни прояви .

3. Теоретичните анализи, изводите от проведеното проучване, конструираният социалнопедагогически модел за превенция представляват своеобразна методика за работа на специалистите в сферата на помощ и подкрепа за деца и младежи в девиантен риск.

4. Основните препоръки в края на дисертационния проект са очертани посоки за теоретична и практическа работа с деца и младежи с девиантни и агресивни прояви, тоест, тези препоръки поставят началото на нови проучвания по проблема.

5. Бележки, въпроси, препоръки.

Основната ми препоръка е: с цел популяризиране на дисертационния труд, препоръчвам той да бъде издаден в книжно тяло, тъй като ще бъде полезен, както за специалисти в сферата на развитието на личността в юношеска и младежка възраст с девиантни прояви, така и за по-широката

аудитория от читатели, тъй като може да служи като методическо пособие в това направление.

6. Публикации и участия в научни форуми.

Докторантката има 4 излезли са от печат публикации, които напълно съответстват на темата на дисертационното изследване и са публикувани в престижни специализирани издания. Едната от публикациите е в съавторство с научния ръководител. Посочените участия в множество научни форуми, изброени в биографичните данни и допълнени от творческата ѝ автобиография, са показателни за активност, ангажираност, желание за усъвършенстване и личностно развитие, които са предпоставка за превръщането на докторанта в зрял учен.

7. Заключение.

На основата на гореизложения анализ на дисертацията на Рая Димитрова на тема: **„КОНСТИТУИРАНЕ НА ХИМЕРНАТА ГРУПА КАТО ДЕВИАНТНА СУБКУЛТУРА С КРИМИНОГЕНЕН ПОТЕНЦИАЛ”** давам своята ПОЛОЖИТЕЛНА оценка за труда и убедено препоръчвам на уважаемото Научно жури да даде положителна оценка за присъждане на ОНС „Доктор“ на **Рая Стефанова Димитрова**, докторант към Катедра „Социална педагогика на Факултет „Педагогика“ при ЮЗУ „Неофит Рилски“, Професионално направление 1.2. Педагогика, Научна специалност „Теория на възпитанието и дидактика“ /Социална педагогика/.

26.11.2020г.
Гр.В.Търново

Рецензент:
/проф.д-р Т.Минев/

